

Ady szerkesztő úrról beszél a „Napló” egykori munkatársa

Haraszty Lajos, a Rádió lektora egykoron a régi Nagyvárad Naplónál együtt újságíróskodott Ady Endrével. Harasztynak Ady Endre volt a felelős szerkesztője, együtt voltak jóbanrosszan, együtt az újságszerkesztés

A „Nagyvárad Napló”-nál

A Nagyvárad Naplónak Fehér Dezső volt az akkori kiadója, a helyi politika titokzatos újságírója dr. Déry Géza jártas, ő a főszerkesztő, de felel, sajtóperekben kiáll, ha kell párbajozik is a Debrecenből nemrégiben felszállt Ady Endre.

Váradon ekkor, 1903-ban négy lap verseng a közönség kegyelme. A Napló ellenzéki, szabadelvű, előkelő, nemes hangú, nyolc oldalnyi terjedelemben Ady kivül csak „sakálók” dolgoznak a Körös-utcai Cseztivő-házban szerkesztőségben, ahol csak délután öt óra tájban indult meg a munka...

A barátok templomának harangja éppen májusi ájtatosságra invitál, amikor az Emkéből elindult egy olyan harminecs, széleskarimájú, gondolkodófejű, barlangmélyszemű, csupasz-állú, kerekded, barnaszépareű úriember. Ruhája jószabású, tüntet a nyakkendője is, siet is, nem is, tán andalog, falat súrol a könyökével, se néz, se hall, ha köszönnek, köszön, elnehet mellette akár a várad püspök is, majd hirtelen megáll, ragyás, emeletes épület előtt, mely a kapualja, „na, kezdődik a robot” — gondolja, de nem mondja Ady szerkesztő úr.

Bent a szerkesztőségben, udvarra néz az ablaka — zöld a kert, a Körösbe látja a lábat —, négy íróasztal sötétedik egymás mellett. „Ki mit ír?” — kérdezi Ady szerkesztő úr — de minél kevesebbet — mondja meg, kutyanyelvek már elötte, de először nézzük a pesti tudósító anyagát. Pestről expressz levélben küldik az országgyűlést és más hírtanyagot. Ha fontosabb esemény történt, távirat érkezett. A szobában lélekzetelállító a csend, a munkatársak hangtalanul dolgoznak, a füstöt vágni lehet és csattog, harapdálja a papírt, az olló Ady szerkesztő úr kezében. A vékony, zizegő papír kettőbe, ötbe vágódik, dolgozik a ragasztó is, csak cím kell meg néhányzavas bevezetés és máris mehet a nyomdába. A kéziratkosárka már tele velük, szénásszekértele.

Haraszty, a legfiatalabb, bővölten nézi Ady munkáját, ő már végzett, ráér szemlélődni és le sem csi tekintetét a szerkesztő úrról.

— Mit is írok ma? — kérdezi fél-

lázában és kéz a kézben a várad éjszakákban. Eppen azért Haraszty Lajos visszaemlékezése a legeredetibben világítja meg Ady Endre igazi újságírói arcát.

hangosan Ady, a vezércikkre gondol, a cigaretta nem kerül ki a szájából, majd maga elé simítja a kéziratpapírokat és ír.

Frissen hegyezett, hosszú ceruza Ady kezében és olyan nyugva, pispakodó betűket ír a keskenyre sikerült kutyanyelvekre, hogy egy rövid vezércikk huszonöt-harminc „flekk”. Ha jól megy, öt-hat sor jut egy oldalra és az egyes sorok között kétujjnyi széles a távoiság.

Meddig írta a vezércikket? Meddig? Talán egy óráig is. Nagy halomban előtte egymás hátán az öt-hatos kutyanyelvek. Olvasa vissza, előre, kereste az elejét, „na végre” és fellelézett, szétpillantott, parancsot váró szemek lesték szavát, hangját, ő azonban még nem szólt, csak magának félhangosan:

— Még két városi cikk, hír erről, hír arról meg valami színes vacak is kellene még... — De szívesen is írták volna a fiúk, de Ady helyettük is dolgozott. Ő csinált mindent, égett kezében a munka...

Ekkor valaki beköszöntött. Ki mer itt hangoskodni? Ady félreverte a fejét, a táviratközdő. Egy pillantás a címre, tik-tak, elmúlt már a táviratra hangoskodó szív dobogása is. A távirat Pestről jött. Ady olvasta: — Valahol a román határon látták a tengeri sok pénzzel meglógott Kecskeméti Győzöt.

— Kéthasábos cikk, jól kilovagolva, szorul körülötte a csendőrgyűrű és elfogatása órák kérdése — mondta mindjárt a szerkesztő úr.

A tengeremély szem Harasztynál kötött ki. Ő kapta a szenzációs cikk megírását. Nagy kitüntetés. Első oldalra kívánczó érdekesség... Bizony sokáig kalapálgatta Haraszty, írta, írta és jó hosszúságára félye remegte le Ady elébe. A szerkesztő úr ki-kapta a kezéből, olvasta, olvasta.

— Jól — bólintott a munkatársa felé. — Kedvem volna megírni, hogy bottal fíthetik a nyomát — ejtegette még ezt a néhány szót és milyen igazat is mondott akkor. Soha, de soha nem érték Kecskeméti nyomába és még ma se tudják, hogy él-e, hal-e?

Intimitások a munka lázából

Úgy haladt itt a munka, Ady hangtalan vezérkedésével, mint a taposómalomban. Az ifjú titánok szent hevíllettől égtek és nem hiszik, amint a felelős szerkesztő úr „kényszeri, muszájt” emleget. Mert Ady, nem tagadta, ha kérdezték:

— Nem való nekem ez a robot, el-sorvadok — mondta most is, pedig kedvére vult ír. Színes históriát tárcának, rohant, futott a tompára kopott ceruzája, csapkodta a kutyanyelveket, vágatott, száguldott az írással, már kész és írta is alá: Dyb... Olvasatlanul bevágta a kéziratkosárba, de most nem is ért rá vele bibelődni, mert már „alázatos szolgáló a rab-szolga uraknak” köszöntött be öblös hanggal Szücs Dezső városi aljegyző, olyan fróféle, Ady szerkesztő úrnak Bíró Lajos mellett az akkor legközelebb engedett cimborája.

Majd még néhány megszokott szavú

halkabb-hangosabb lapbarát jóestékezett be a szerkesztőségbe... A lap úgy ahogy már kész és még csak a színházi kritika hiányzik. Ady is készülő-dött, rakogatott az íróasztalán, seregett a gáz, bántóan kénassárga a színe, „undorító ez a világítás”, majd indulatoskodtak a színházba. Ma este premier. Ady a kritikus, „de még meg-vágom az öreget” (Fehér Dezső). „Egy megveszekedett vasam sinec” és becsukta maga mögött az ajtót, mit hallja mindenki, hogy vadgossák az asztalt. Vágták is, még csörömpölt is valami, tán egy balga tintatartó is mint az orkán ugrott ki Ady. A száján lecsúnyult egy szörnyű káromkodás, de a pénz, az est költsége a zsebében, s indul a szerkesztőség a színházba. Elöl Ady, Szücs Dezsővel és utánuk rakogatják lábukat a pupok...

Mielőtt betértek a színházba, Ady átugrott egy szíverősítőre a Bodegába. (A szerkesztőségben sohasem ivott.) Kétszer féldeci esillagokról regélt leküldött, a színházban egy felvonást végigáthozott, majd ott állt már az Emkében, törzsasztalánál „méreg” előtte és színházi kritikát írt... De jött már a maszatos nyomdászinas és hozza a lap levonatait. Ady minden elolvast, itt is, ott is sajtóhiba, dühös és már gyűlnek körülötte a fiúk... A Szabadságtól már itt van Bíró Lajos is és nézi, új könyve készül Adynak. —

„Mi lesz a címe?” — Ady vállat von. — „Nem akartam, nem akartam, de még egyszer megpróbálok kiadni ezt a könyvet, hátha Pesten is meghallják a vakantásomat.”

Mély hegedűszínt a hangja, de örömszövidik már, „Hát legyen Még-egyszer” és itt a könyv címe, szüretre tán künn is a piacon és úgy is lón.

— Na, gyereünk a Bodegába, — indulatoskodott — ott fele pénzzel is kilehetjük a hajnalit. Egyik-másik fiatal már bokázva búcsúzkodott, de Haraszty kapott még egy figyelemzele-tést.

— Félitzenkettőkor kelts fel fiú — szólt utána Ady, Haraszty vissza igemisezett, néhány kurtal lépés csak a bömbölés, hangos Bodega. Ott már a naiva, a hősnő, kacag trillázva a szub-reit, künt gyujtogató szép az éjszaka, „ők meglesik a hajnalit is” és lesték-lesték mindennap egyformán kukorikolósos reggelekig.

Jóreggelt szerkesztő úr!

Körös-utca 3. szám, skatulyának sikerült öreg földszintes épület, szemben a szerkesztőséggel, Ady itt akadt szállásra és munkatársra, Haraszty is valahol az udvar végében lakott. Tizenöt forintot fizetett koszt, lakás és mindenért és egy a házigazdája mindegyiknek. Adyval együttlakni, ez is nagy dicsőség, de ezzel a fény-sugaras kitüntetéssel gondok és kötelességek jártak... Hiába no, a dicső-séget nem osztják csak úgy ellenszolgálatás nélkül és Haraszty már félhangosan is kimondta: „Ady magán-titkára vagyok” és ezért már korán, feéskicsérgéssel reggel szalonképesse öltözött, ott leselkedett Ady ablaka, aajtja előtt és várta a konyhaszagú délelőtti mulását, hogy jaj, el ne mulassza a félitzenkettőt; akkor kell felkellenie a magyagos szerkesztő urat.

Mert nap-nap után, a déli barangszó előtt valamivel, Haraszty Lajos köszöntött jóreggelt Adynak, kötelességből, szeretetből, hódolatból.

A magán-titkár úrnak azonban korántsem volt olyan könnyű a feladata. Ez a megbízatása körülményes és sok tapintatot kívánt...

Az ajtón kopognia sem kellett. Minek, úgyis nyitva és szinte kihallat-szik Ady tisztaszó lélekezése. Bent a parfümillat sűrűn változik. „Most olyan rezedás”, de tegnap buja orgonaerdőbe lépett be Haraszty, de emlekezik akárcna, meg rózsailatra is. — Sok az unokánövére a szerkesztő úrnak — hümmög a háziasszony. — „Nagy a rokonság” — viccelődött akkor Ady... A titkár úr most jó éjszaka... — Jóreggelt, tessék felkelni szerkesztő uram. De se szó, se válasz, se mozdulat, csak alvás és zakatolva dolgozik a tüdő. Ady két keze párnáját ölelgeti, púpos kenyér a párna alakja és rajja féldoldalt búvik a fej, csak fölör látszik ki, vagy az „se, bama haj, őszierdősök haj, de nyissuk csak ki az ablakot, futnak már fel a rollók, jöjj be, ugorj be friss levegő, szökj be májusi napocska, mert mindjárt harangoznak. Valahol cukrot törnek, valahol dolgozik a rézmozár, eseng-bong: „Jóreggelt szerkesztő úr, tessék felkelni” — de se válasz, se morgás.

— Az alkoholszag nehéz, ha gyufát gyujtanék, tán robbanna — mosolygató ez a gondolat és milyen ördögien szétráncigált rendtelenség.

A kövér kerekasztal a szoba közepén. Mintha ellődött volna. Az ágy

felé tart, de megtorpant. A székek bánatos parasztok a sakkasztalán. Tovaugrottak helyeikről. Pohár, pohár sarkában, a nyitott szekrény zsipline és ni, itt a földön, összecsu-kolva, mintha gyomorattakot kapott volna: a tegnapi borotvaéles nadrág. Az ing valahol a tükör angyalszobros fején, a gallér az ágy alatti rejtelmek-ben, a galambszínű tavaszi kabát, szegény, a padló szőnyegén szégyenkezik, belerug biztos, ha felkel, hiszen ott vonaglik az ágy hosszában...

— Szerkesztő úr... én nem bánom, ha megharagszik... szerkesztő úr...

— Már mozog a takarója is, húzzák, már le is csúszott volna, jaj, gyorsan takarjuk vissza, mert még majd meg-fázik. Hangosabban kell itt kiáltozni bele a fülébe, az arcába: — Szerkesztő úr!

Na, végre! Kinyílt a szeme, az egyik és áradás-zavaros a tükre.

A világ legboldogabb embere

Es Haraszty már futott, loholt át a palinkásbutikba, a két deciért, mon-dania sem kellett semmit, tudták már frás nélkül. Hiszen hónapok óta minden áldott nap egy csöndes, jómodorú fiatalember — „de kár is érte” saj-nálkoltak rajta, — két deci tömény szeszt visz és otthon issza meg.

— Kóstoljon meg már egyszer mást is — indítványozták egyszer. A jó házból való fiú legszívesebben jó-davizet vitt volna, de hiába, ha a parancs pont tömény szeszre szólott...

Egy kortyintás, kettő, az üveg máris kiadta lelkét, szappanosvizben úszik a szoba, a padlón mélyebb a töcsa, mint a lavórban, a szekrényből kivele a tiszta inggel, a vörhenyosbarna ruhához szarkalábék a nyakkendő. „Mi újság, mit írsz?” — kérdezte végül a szerkesztő úr. — Csak verset, ne, mert felkopik az állad.

Rendszerint a nyakkendőkötés idő-taraból munkája közben eredt el a szava.

— Tudod mit szeretnék?

— Csak mondja, mondja — kér-dezte Haraszty az arca kíváncsiságával.

— A világ legboldogabb embere len-nék, ha azt hallanám egy nap egy-szer, parancsszóra, Isten esodájára, ha összedőlne a várad szerkesztőségek házaí és nekem nem kellene többet lapot csinálni. Cigánykereket vetnék örömben a korzón huszonkilenc-szer egymásután vasárnap délelben, amikor szagos miséről tudnak ki a templomokból, hogy többen láthatná-nak... de így pá, jóéjszakát a lírának, újságot írni és írodalomnak élni egyszerre: nem lehet. De meg is írom (meg is írta), talán majd egy felvo-násnyi lesz, elálmodtam már, „Mű-hely” a címe... A szerkesztő úr napi

Ady-relikviák

— Az a kalap, az a kőrös Ady-kalap, az volna a szívem szerinti Ady-emlékem — mondja Haraszty, de az titokzatosan elveszett. Jömagam később csak elkerültem a Naplótól, már a Friss Újságnak írtam, Ady is kijutott az ámulások szent városába Párizsba, én mind ritkábban, csak vörösnapos ünnepnap mertem felvenni a remekbe-készült kalapot. És egyszer csak szó-rén-szálan eltűnt, elveszett, ellopták, valaki megirigyelte tőlem: sohasem bukkantam a nyomára, pedig égen-földön kerestem.

Majd Ady-emlékek után kutat.

— Itt a „Még egyszer” könyve, ke-zenyoma rajta, „Poétatársamnak” írta Ady 1903 őszén, vénasszonyok nyá-rában. Azután még néhány vezércik-kének kézírata, kutyanyelvek, öt sor az egyikben, hat a másikban, félök-lönnyi betűk, hízóltak, soványak, dőltek, egyenesek, szedő kezétől ma-szatosak. Másom nincs tőle, csak a visszajáró emlékeim...

— Mit mond az óra — hadarja, nyikorog, nyavalyog az ágy, féldoldalt felkénykötött, „cigaretta”... Kapj oda a kabátzsebbe, vagy tán itt az asztalon, az éjjeliszekrényen, a földön... cigaretta!... Sürög-forog Ha-raszty, nincs sehol, végre kifliro gör-bülve egy árva cigaretta kikerült a mellény felső zsebéből. — Gyujts rá te is, itt van — ott van, keresd — de hiába, ha nincsen... Erre Ady fel-ugrott, géppuskaszerűen ropognak a csontjai, a tavaszi felöltő, zakó, mel-lény már megint egymásba házasod-tak. „Itt van, gyujts rá, aztán eredj hozz két deci mérget, de gyorsan és addig én mosdok...”

Hogy honnan kaparta elő azt az ezüst címetet, az rejtély, titok, hol bújt az meg eddig, hiszen sehol, egyik zsebben sem volt pénz, a pénztárca pedig ismeretlen valami a szerkesztő úrnál. Így csak ő tudhatta nyitját a titkok titkának.

robotja közben verset ír, az ihlete göliátnagy, jó vers lesz, halhatatlan, amikor — nyílik a szerkesztőségi szoba aajtja és jön, beperdül egy tűz-oltó lánya. Sír, zokog, lármát csap, keserog, képzeljék, kimaradt a neve a bálit tudósításból. Vége a világnak, itt az üstökével a Halley, mert kimaradt a neve a bálit megjelentek névsorá-ból... Na és a szerkesztő úr benne az ihlet eső-felhő nagy lázában... Dobhatja a fészkesbe a verseit... Nem ír többet soha, meg is fogadja, esküszik meg a dalai lámára is, nem is, nem, nem ír...

— Így leszek én is, majd meg-látod Haraszty.

A rajongó munkatárs elkomolyodik, sírni szeretne, ködös már a szeme, jó lenne most bögni, hangos sráccsal kö-nyörögni, vagy tán imádkozni, hogy Adynak többet ne kelljen szerkeszté-sel bajlódni, de csokros, pillangósrúp-dősésű már a nyakkendője „gyereünk a vágóhídra” szép szomorú a hangja majd ránéz a „hűségesség szobrára”, — Ejnye, de kopott a kalapod... várj csak egy pillanattig, itt van, vedd — és egy nagy arasznyi széleskarimájú kalapot nyomott a munkatársa fejé-be, a legújabb kalapját, a régi bírja meg, nyúltszó, habkőnyű, „alig vi-seltem még”... — Alj a tükör elé, nézd — mire könnyek igazgyöngyei széplültek Haraszty szemében. Hogyne, ilyen menyey boldogság. Ady neki-ajándékozta a legjobb kalapját, tán álom ez és ahogy kidelekedett Ady mellett, a déli napos Körös-utcában, minduntalan odakapott a kalapjához... Nem álom ez, szinigazi való-ság. Ady kalapja a fején és hordozta még saját bevallása szerint is jó né-hány darab esztendeig.

Nagyimthály Sándor.